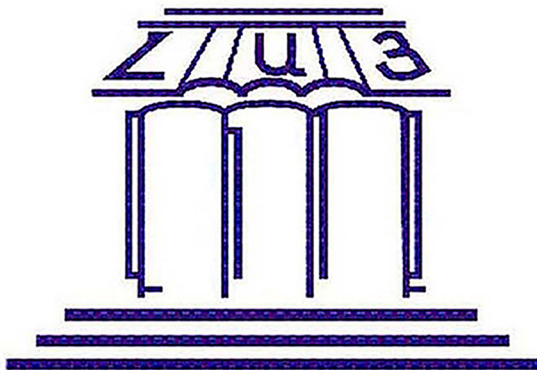

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց
Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Մտեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

Reeprely

Unjcey

635.655

f-38

1931

24 SEP 2010

35.655
F-38

ԳԱՐՆԱՆԱՑԱՆԻ
ԿԱՄՊԱՆԻԱ

ՀԱՅԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ԳՆԱՀԱՆՈՒՄԻ ՎԵՐԲՈՒՄԸ

635.655

(№ 26 117)

F 38

ԲԱՐՈՒԿ

Այր

== Ս Ո Յ Ա ==

ՊԵՏԱԿԱՆ
ՅԵՐԵՎԱՆ

1.9.3.1

ձակայանները (Լենինականի և Եջմիածնի) : Այժմս չը նորհիմ այդ կայանների փորձերը : Զուգում են սոցալի աջակցի տեսակներ, վորոնք մեր նախաշնորհին և ցածր լեռնային շրջաններում լավ են դնում և մեծ արդյունքներ են տալիս :

ՍՈՑԱԼԻ ՆԿԱՐԱԴՐՈՒԹՅՈՒՆԸ

Սոցան պատկանում է ընդհանրության (լոբադդիններին) բնառներին, իր մի շարք : Հատկութուններով նման է լոբուն, մաշին և այլ նման բույսերին :

Արմատը.— Սոցայի արմատը իլիկաձեղ է, ունի մեկ գլխավոր (հաճախ մի քանի) և բազմաթիվ յերկրորդական արմատներ, վորոնք իրենց վրա ունեն մեծ քանակությամբ բորոցի գլխի մեծության, հասարակ աչքով տեսանելի պալարներ—ուռուզքներ, վորոնց մեջ հատուկ բակտերիաների միջոցով աղու է հալաքվում : Ահա այդ աղտան ու արմատներին մնացորդները բույսի քաղցուց հետո մնում են հողում և հողը հաջորդ տարին հարստանում և : Դրա համար սոցայից հետո ցանկաղ կուրտուրաները առաջին են մեծ բերք : Որինակ՝ ցորենը, բամբակը և այլն : Մեր գյուղացիները իրենց դարավոր փորձերից գիտեն, վոր հողը ուժեղանում է լոբուց, մաշից, վիկից, տուփույից, կորնզանից և այլ նման բույսերից հետո : Սոցան ել ահա դրանց ցեղին և պատկանում է հողը հարստացնում—ուժեղացնում և : Արմատը տարածվում է հողի ներքին շերտերը մինչև 1 մետր խորություն :

Ցողունը.—Սոցայի ցողունը սովորաբար լինում է կանգուն (չպառկող), մոտ $\frac{1}{2}$ —1 մետր բարձրությամբ :

Գլխավոր ցողունը տալիս է բազաններն խիտ կողքի ճյուղեր : Թե գլխավոր ցողունը և թե կողքի ճյուղերը ծածկված են լինում խիտ մազմզուկներով :

Տերևը.—Սոցան ունի յեռամեայ տերևով, ինչպես լոբին և մաշը, տարբերվում է նրանցից նրանով, վոր տերևները ծածկվում են մազմզուկներով :

Ծաղիկներ.—Ծաղիկները լինում են մանիչակադույն, սպիտակ կամ թե չե սպիտակ—մանիչակադույն բծերով : Մի քանի ծաղիկ հալաքված են մի ընդհանուր գլխավոր ծաղիկաթուռի վրա :

Պատիմ (ուռ) .— Սոցայի, ինչպես նաև լոբու, մաշի, վիկի, և այլ նման բույսերի սերմերը դանդում են ունաի մեջ : Սոցայի յուրաքանչյուր ուռն իր մեջ ունի 3—4 սերմ : Ունաի արտաքին յերեսը կաշվեկերպ է և ծածկված է խիտ մազմզուկներով : Ունտը, համեմատած լոբու ունաին, լինում է կարճ :

Սերմը.—Սոցայի սերմը քիչ կոլորավուն է, սովորական մաշի սերմերի մեծության : Սերմը լինում է դեղին, կանաչ, սև, դարչինի և այլ դույնի : Սերմը սովորաբար լինում է հարթ մակերեսով : Սերմի ծիլ դուրս գալու տեղը ունենում է բարակ մուգ—կապտափուն գլիծ, վարով և սովորաբար տարբերվում է տեղական մաշի սերմից (տեղական մաշի սերմը ծիլ դուրս գալու տեղն ունենում է սպիտակ գլիծ) :

ՍԵՐՄԻ ՔԻՄԻԱԿԱՆ ԿԱԶՄԸ

Սոցայի սերմն իր մեջ պարունակում է մեծ քանակությամբ սննդատու նյութեր, հատկապես սպիտակուց և բուսական հարս—յուղ (ձեթ), վորոնք

Ֆարգու համար հանդիսանում են անհրաժեշտ և անհրաժեշտ սնունդ:

Սոյայի սերմնի իր մեջ պարունակում է սննդամասնիկներ և ավելի արժեքավոր է, քան թե լոբին, մաշկ, վոսպը և այլ կուլտուրաները: Սննդամասնիկների և սահեռից նման է մսին: Վորպեսզի ավելի պարզ լինի ինչ չափով և վորքանով ավել սննդամասնիկներ և պարունակում — ստորևի տալիս ենք սոյայի և մի շարք այլ կուլտուրաների սերմերի քիմիական կազմի հետազոտության տախտակը:

	Կուլտուրաների անունները	Սպիտակուց	Քառակուսի
1	Սոյայի 100 կ. սերմի մեջ կա	38	18
2	Վոսպի 100 կ. սերմի մեջ կա	23,8	2,1
3	Լոբու 100 կ. սերմի մեջ կա	23,1	2,3
4	Մաշի 100 կ. սերմի մեջ կա	23,1	2,3
5	Ցորենի 100 կ. սերմի մեջ կա	12,5	1,5

Վերը բերված քիմիական հետազոտություններից պարզ յերեվում է, Վոր ամենից շատ սպիտակուց է յուղ (մարս) ունի սոյայի սերմը:

ՍՈՅԱՅԻ ՏԱՐԱԾՈՒՄԸ ՄԻ ՔԱՆԻ ՅԵՐԿՐՆԵՐՈՒՄ

Սոյայի սերմերի մեջ յեղած սպիտակուցի և յուղի այդ մեծ քանակությամբ չնորհիվ սոյան ուժեղ չափով սկսեց տարածվել յեվրոպական մի շարք յերկրներում, ինչպես նաև Սորհրդային Ռուսաստանում. իսկ Չինաստանը, Յապոնիան, Մանջուրիան և այլ յերկրներն արդեն շատ վաղուց մշակում են ին և այժմ եղ յիլիոնավոր հեկտարներով մշակում են:

Յերկրների անունները	1914 թ.	1925 թ.	1926 թ.	1927 թ.	1929 թ.	1930 թ.
1. Չինաստան և Մանջուրիա .	1.865.900	—	6.500.000	—	—	—
2. Հյուսիսային Ամերիկա .	—	—	470.000	550.000	—	—
3. Սորհրդային Միություն .	—	17.000	—	—	76.500	350.000

Այլուսակի տվյալներէց պարզ յերևում է, թե ինչպէս ամեն տարի տասնյակ հարյուր հազարավոր հեկտարներ սոյայի ցանքան ավելանում է, հատկապէս Խորհրդային յերկրում:

Հայաստանում սոյան մինչև այս դարնանացանք համարյա թե մշակութայն մեջ չի յեղել, յեթե չհաշվենք փորձակայանների և նախկին համալսարանի «Ձազ» տնտեսութայն կատարած ցանքերը: Բայց այս դարեանը, համաձայն Հողթողկոմատի դարնանացանի ծրագրի, Հայաստանում մշակվելու յե 2200 հեկտար:

ՍՈՅԱՆ ՎՈՐՊԵՍ ՄԱՐԴՈՒ ՄԵՌՆԵՐ

Սոյան, չորհրդով իր մի շարք լավ հատկություններէ, ունի բազմադան դործածություն. այստեղ շատ համառոտակի կնչենք միայն այն դործածության ձևերը, վորոնք հանդիսանում են կարեւորները: Սոյայի հատիկներից պատրաստում են կաթ, պանիր, յուղ, ալյուր, ձալար, կոնսերվաններ և բազմաթիւ կերակուրներ:

Կաթը.—Սոյայից կաթ պատրաստել են դեռևս սրանից մի քանի հազար տարի առաջ. հատկապէս Հնդկաստանում, Չինաստանում և Յապոնիայում: Այժմ սոյայի կաթի ոգտադործումը տարածված է համարյա ամեն տեղ և այդ դործով այժմ զբաղված են հազարավոր դործարաններ: Սոյայի կաթն իր թե սննդանյութերի և թե համի տեսակետից նման է կովի կաթին: Սոյայից պատրաստված կաթը յեռացնելիս յերեսին սեր է հալաքվում այնպէս, ինչպէս կովի կաթինը: Սոյայի կաթից Ամերիկայում և այլ յերկրներում

պատրաստում են կաթի փոշի, հատկապէս յերեսին: Բին կերցնելու համար. այս կաթի փոշուց մեկ զգալ 1 բաժակ յեռացրած ջրի մեջ լուծելիս դառնում է սովորական կաթ (այս տեսակ կաթի փոշին 1917 թ.—23 թ. ամերիկացիները շատ էյին բերել): Սոյայի կաթից պատրաստում են նաև խտացած կաթ, վորը նույնպէս 17—23 թ. թ. ամերիկացիները շատ էյին բերել:

Պանիր.—Սոյայի կաթը նման է կովի կաթին, ուրեմն ինչպէս կովի կաթից պատրաստում են պանիր, այնպէս ել սոյայի կաթից պատրաստում են պանիր: Սոյայի պանիրը իր թե համով և թե վորակով շատ քիչ է տարբերվում սովորական պանիրներից:

Յուղը.—Ինչպէս տեսանք, սոյայի 100 կիլո սերմի մեջ կար մոտավորապէս 18 կիլո յուղ. սրա յուղը նման է քնջութի, արեւածաղկի և այլ նման բույսերի յուղերին: Սոյայի յուղը դործածում են թե ուտելու և թե այլ նպատակների համար: Յուղ ստանալու յեղանակը նույնն է, ինչ վոր քնջութի, բամբակի, կտավատի և այլ բույսերի յուղերը:

Ալյուր.—Ինչպէս հացահատիկներից, այնպէս ել սոյայի հատիկներից պատրաստում են ալյուր: Սոյայի ալյուրը իր մեջ պարունակում է մեծ քանակութեամբ սպիտակուց և հենց այս հատկութեամբ բոլոր տեսակի հացահատիկների ալյուրից լավ է: Ավելի լավ պատկերացնելու համար բերենք մի փոքր համեմատություն:

1. Սոյայի հատիկներից ստացված 100 կիլո սերմի մեջ կա 39 կիլո սպիտակուց:

2. Սովորական ցորենի հատիկներից ստացված 100 կիլո ալյուրի մեջ կա 12 կիլո սպիտակուց:

3. Սովորական յեղիպտացորենի 100 կիլո ալյուրի մեջ կա $8\frac{1}{2}$ կիլո սպիտակուց:

4. Սովորական գարու 100 կիլո ալյուրի մեջ կա 10 կիլո սպիտակուց:

Սոյայի ալյուրից չի ստացվում լավ հաց, սրա հացը նման է լինում յեղիպտացորենին—զա յե պատճառը, վոր սոյայի ալյուրից հաց թրեկու դեպքում խառնում են ցորենի ալյուր:

Սոյայի հատիկներից պատրաստում են ձափար:

Կերակուրներ.—Սոյայից պատրաստում են բազմաթիվ տեսակի կերակուրներ ախալա, ինչպես մսից չառ տարածված է սոյայի սուպը, քաշովին, սոսուր, տապակածը և այլն և այլն: Կերակուրի համար գործ են ածում նաև կանաչ ունտերը և կանաչ բույսերը: Ընդհանրապես սոյայից պատրաստում են 47 տեսակի կերակուրներ:

ՍՈՅԱՆ ՎՈՐՊԵՍ ԽՈՏ ՅԵՎ ՍԻԼՈՍԻ ՆՅՈՒԹ

Բացի հիշված գործածություններից սոյան մը չափում են նաև կանաչ խոտ ստանալու համար. կանաչ խոտի համար մշակում են հատկապես այն չրջաններում, ուր ամառը կարճ և յեղանակները չառ ցուրտ են լինում: Վորպես խոտ կարելի յե մշակել նաև տաք չրջաններում: Սոյայից ստացված խոտն իր վորակով համարար և տոփույաի, կորնգանի, յերեքնուկի և վիկի խոտերին: Սոյայի խոտը հատկապես լավ է խոզերի համար, նրանց չառ կարճ ժամանակամիջոցում չաղացնում է: Սոյայի խոտը նույնպես չառ լավ է աղվում կովերի վրա, բարձրացնում է նրանց կաթնատվությունը: Սոյայի խոտը լավ է նաև վորպես սիլո-

սի նյութ. այս դեպքում չափաք է սիլոսը պատրաստել միայն սոյայի խոտից, այլ պետք է մեկ փութ սոյայի խոտին խառնել 5 փութ ուրիշ խոտ (յեղիպտացորենի, սորգոյի, բազուկի թփեր, մուլախոտեր և այլն), վորպեսզի ստացվի լավ վորակի սիլոս:

ՍՈՅԱՅԻ ՊՍՀԱՆՋՐ ԿԼԻՄԱՅԻ, ՀՈՂԻ ՅԵՎ ԽՈՆՍՎՈՐԻ ՅԱՆ ՆԿԱՏՄԱՄԲ

Իմանալով սոյայի գործածության մի քանի կարևոր վոր ձևերը թե վորպես մարդու սնունդ և թե վորպես կենդանու սնունդ, անհրաժեշտ է իմանալ նաև նրա պահանջը կլիմայի, հողի և խոնավության նկատմամբ:

Կլիման.—Սոյան ընդհանրապես համարվում է տաք յերկրների և չոր նախալեռնային կլիմայական պայմանների բույս: Սոյան լինում է սովորաբար ուշ հասնող, բայց չնորհիվ փորձակայանների աշխատանքների հաջողվել և ստանալ սոյայի ախալիսի վաղահաս տեսակներ, վորոնք 5-6 ամսվա փոխարեն հասնում են 3-4 ամսում: Այսպիսով, վորովհետև չուտ հասնող տեսակներ չառ կան, ապա ուրեմն սոյան կարելի յե մշակել համարյա ամեն չրջանում կամ խոտ կամ սերմ ստանալու համար (բացի չառ բարձր յեղանային չրջաններից): Լեռնային չրջաններում սոյան կարելի յե մշակել միայն խոտ ստանալու համար. իսկ ցածր լեռնային նախալեռնային և դաշտային չրջաններում սորմ, հատիկ ստանալու համար: Այս չրջաններում կարելի յե մշակել նաև վորպես խոտ:

Հողը.—Ինչպես յորին, ախալա ևլ սոյան հողի նկատմամբ խիստ պահանջկոտ չե: Սոյան լավ է գը-

նում նաեւ ծանր կապալին, չոր-խիճ և ավաղա-կապա-
լին հողերում. ընդհանրապէս շատ պարարտ հողերում
լավ չի աճում և շատ բերք չի տալիս:

Խոնավութիւն. Սոյան համեմատած լոբու հետ՝
ափէլի քիչ քան ե պահանջում: Դաշտավայրերում և
նախալեռնային շրջաններում պետք ե մշակել ջրովի
հողերում, իսկ ցածր լեռնային շրջաններում՝ անջրդի-
ղեմի հողերում: Սոյան ցանելուց մինչև քաղելը պա-
հանջում ե 2-3 ջուր. իհարկե դա կախված ե հողու-
յին և կլիմայական պայմաններից:

ՍՈՅԱՅԻ ՄՇԱԿՈՒԹՅՈՒՆԸ

Իմանալով սոյայի պահանջը կլիմայի, հողի և
խոնավութեան նկատմամբ, անհրաժեշտ ե իմանալ նաեւ
նրա մշակութիւնը:

Վարը.—Սոյային հատկացվելիք հողերը ցանկալի
յե վարել աշնանը մոտ 3-4 վերջով խորութեան: Աշ-
նանավարի շնորհիվ հողը փխրանում ե, հողի կազմու-
թեանը լավանում ե և ընդունակ ե լինում իր մեջ կու-
տակել մեծ քանակութեամբ խոնավութիւն. բացի
խոնավութիւնից, շնորհիվ մի շարք պատճառների,
հողի մեջ յեղած, բույսերի համար անոգատալործելի
աննդանութիւնը դառնում են ոգտաղործելի: Աշնանա-
վարի հետեւանքով հողի մեջ յեղած մոլախոտերը
(քաղհանի խոտերը) մեծ քանակութեամբ վոճնա-
նում են:

Աշնան վարված հողը գարնան ցանքներից առաջ
պետք ե 4 խոփանի գութանով յերեսանց վարել. այդ
նրա հարմար ե, վորպեսզի թե մինչ ցանքս ծրած մո-
լախոտերը վոճնանան և թե հողը, վորի յերեսը ձյան

և անձրևիմերի հետեւանքով կեղեկակալել (պնդացել)
եր, փխրանա: Վարն իհարկե, կարելի յե կատարել նաեւ
գարնանը. բայց այս դեպքում այն արդշունքը չի ըս-
տացում, ինչ վոր աշնանավարի դեպքում:

Ընդհանրապէս պետք ե հիշել, վոր աշնանավար
արված հողում ցանված սոյային միշտ 1 կամ 2 ջուր և
մեկ քաղիս պակաս ե տրվում:

Յանիս.—Սոյայի ցանքսը կարելի յե կատարել
յերեք ձեւով. 1) շաղացան, 2) բնացան և 3) շարքա-
ցան:

Հատիկ ստանալու նպատակով ցանվող սոյան
պետք ե ցանել ափսիս, վոր հետագայում (ամառվա
ամիսներում) հնարավոր լինի միջարքային աշխա-
տանքներ կատարել. բացի այդ, վորպեսզի սոյան լավ
աճի և շատ բերք տա, հարկավոր ե, վոր բույսերը մե-
կը մշուսից վորոշ հեռավորութեան վրա լինեն, անհրա-
ժեշտ քանակութեամբ լույս և սնունդ ստանալու հա-
մար: Ինչքան ճիշտ կատարվի այս ուրեքը, այնքան
բույսերը լավ կաճեն և լավ բերք կտան:

Այս իմանալով՝ արդեն պարզ ե, վոր շաղացանը
չի կարող մեզ բավարարել, ուստի ցանքսը պետք ե
կատարել անաղայման շարքացանով կամ բնացանով:
Ցանքսի այս յերկու ձեւերն ել լավ են, բայց մեզ մոտ
բնացան մեքենա չլինելու պատճառով, բնացանը կա-
տարվում ե ձեռքով, վորը տնտեսապէս ձեռնառու չե,
վորովհետեւ մեկ հեկտար ցանելու համար պահանջվում
ե 15-20 աշխատող կին, իսկ շարքացանի դեպքում այդ-
քան աշխատող ձեռք չի պահանջվում: Ուրեմն ցանքսն
արագ և արժան կատարելու համար պետք ե ցանել
շարքացանով:

Թե բնացանի և թե շարքացանի դեպքում շար-

քերք մեկը մյուսից մոտավորապես 30-50 սանտ. (մոտ 2¹/₂ թիղ) հեռու պետք է լինեն. իսկ շարքերում՝ բույսը բույսից մոտավորապես 5-10 սանտ. (1¹/₂ թիղ) և ծառի համար ցանվող սոյան պետք է ցանել սովորական շարքացանով առանց 30-40 սանտ. միջշարքային տարածություն թողնելու։ Մեկ հեկտարին պետք է ցանել հատիկ ստանալու համար 40-50 կիլո սերմ, իսկ ստանալու համար՝ 60-80 կիլո սերմ։

ՅԱՆՔՍԻ ՆԱԽԱՊԱՏՐԱՍՏԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐԸ

Յանքսի նախապատրաստական աշխատանքներից աճենակարեվորներն են.

1. Սերմի բնորոշյունը. — Սերմի բնորոշյան համար պետք է դիմել շրջանային և կամ թե շրջկոլխոպագործների։ Միմիայն նրանց տված և սերմ ստուգող կայանի ստուգված սերմերը ցանել, այլապես մի շարք վնաս հետևանքներ կարող են առաջանալ։

2. Պատրաստել շարքացանը. — Յեթե սոյան ցանվելու յե հատիկ ստանալու համար, ապա պետք է շարքացանն այնպես հարմարեցնել, վոր շարքերը մեկը մյուսից 30-50 սանտ. հեռու լինեն։ Մեր դյուղերում սովորաբար կան 11 խուփիկավոր շարքացաններ. ահա այդ 11 խուփիկավոր շարքացաններն այնպես պետք է հարմարեցնել, վոր 11 խուփիկից ցանի միայն 3 խուփիկը։ Մնացածները պետք է փակվեն և բարձրացվեն, վորպեսզի չցանեն (պետք է փակել 1-ին, 3-րդ, 4-րդ, 5-րդ, 7-րդ, 8-րդ, 9-րդ և 11-րդ խուփիկների անցքերը. այսպիսով ցանելու համար մնում է միայն 2-րդ, 6-րդ և 10-րդ խուփիկները)։

Այս կատարելուց հետո սերմ թափող սոնին պետք է

կանոնավորել այնպես, վոր նա պատի սովորական հախառակ ուղղությամբ. դա նրա համար է, վորպեսզի սերմը թափվի վոչ թե ներքևի անցքից, այլ վերեվի։ Այս շատ կարեվոր է, վորովհետև սոյայի հատիկները շատ մեծ են և ներքևի անցքից թափվելիս կշարժվեն իսկ վերեվի անցքից թափվելիս չեն ջարդվում։ Ի միջի այլոց այսպես պետք է անել նաև լորի, մաշ և այլ նման մեծ հատիկներ ցանելիս։

3. Մարզերի պատրաստումը. — Յանելուց առաջ պետք է մարզեր պատրաստել։ Մարզերի լայնությունը շարքացանով ցանելու դեպքում, պետք է լինի շարքացանի լայնքին (շարքացանի յերկու մեծ անիվների միջև տարածություն չափով)։

ՅԱՆՔՍԸ

Հիշված նախապատրաստական աշխատանքներից կատարելուց հետո պետք է անմիջապես անցնել ցանքսի կատարմանը։ Յանքսը պետք է կատարել՝ նախաբեռնային շրջանում մոտավորապես ապրիլի 15-30-ը. ցածր լեռնային շրջաններում՝ ապրիլի 20-30-ը, իսկ լեռնային շրջանում—մայիսի 1-ից 10-ը. իհարկե նախած յեղանակներին։ Ընդհանրապես վորպես կանոն պետք է ընդունել, վոր յեթե դարունը չորային ու կարճ է լինում, պետք է ցանել ինչքան հնարավոր է չուտ. իսկ ցուրտ և խոնավ յեղանակներին պետք է ցանել համեմատաբար ուշ. մինչև ցրտերի մեղմանալը։

Սովորաբար սոյան պետք է ցանել հացահատիկներից հետո։ Շուտ ցանելիս հատիկները կնկռեն։

Նախորդը պատրաստված մարզերում շարքացանով ցանելուց հետո, վորովհետև մարզի թմբերի տակ բա-

վականին աղառ բարձրութիւնն է մնում չցանկած, պետք է յորաքանչյուր թմբի տակ բնացանքով ցանել մեկական չարք: Յանքսի խորութիւնը պետք է լինի նորմալ—մոտ 4-5 տանիքներ:

ԽՆԱՄՔԸ

Սոյան յեթե ցանկում է հատիկ ստանալու համար, պահանջում է վորոշ խնամք, վորոնցից ամենակարեւորներն են՝

Նոսրացումը (սեհակացում) — Նոսրացման աշխատանքը շատ կարեւոր է, վորովհետեւ յեթե մի քանի բույս թողնենք իրար մոտ, նրանք իրար կխանդարեն և լավ չեն աճի: Նոսրացումը պետք է կատարել լրիվ ծրելուց հետո (ծրելուց մոտ 10-15 օր հետո): Նոսրացման ժամանակ միշտ պետք է հանել թույլ բույսերը:

Փաղեան և հողի փխրացումը — Այս գործողութիւնների նպատակն է վոչնչացնել մոլախոտերը և փխրացնել հողի յերեսի կեղեվակալած շերտը: Փաղահանի և փխրացման աշխատանքները սովորաբար կատարւում են միաժամանակ:

Բույսն իր աճեցողութեան ամբողջ շրջանում պահանջում է 2 կամ 3 անգամ քաղհան: Փաղահանի աշխատանքները պետք է վերջացնել մինչեւ բույսի ծաղկելը: Ծաղկելուց հետո կատարւած քաղհանը վնասակար է:

Ջուրը — Նոյած հողային և կլիմայական պայմաններին, բույսն իր աճեցողութեան ամբողջ շրջանում պահանջում է 1, 2 կամ 3 ջուր: Ծառ ջուրը վատ հետեւիտներ կառաջացնի:

Հիվանդութիւններ և վնասատուներ — Սոյան

ընդհանրապէս խոշոր վնաս աւելոյ հիվանդութիւններ և վնասատուներ չունի: Հիվանդութիւններ և վնասատուներ առաջանում են հատկապէս այն դեպքում, յերբ բույսը շատ են ջրում. հիվանդութիւններ և վնասատուներ յերեւելիս պետք է դիմել չրջագործներին համապատասխան միջոցներ ձեռք առնելու համար:

ԲԵՐՔԱՀԱՎԱՐ

Սովորաբար ընդունւած է բերքը հալաքել—քաղել այն ժամանակ, յերբ ունտերի մեծ մասն արդեն հասել է չորացել են:

Խոտի համար ցանկած սոյան կարելի չէ քաղել ուղած ժամանակ. սովորաբար լավ է, յերբ քաղում են ծաղկելուց 5—10 օր հետո: Սիւլտի համար քաղում են սովորաբար ունտեր առաջանալուց 5-10 օր հետո:

Թե խոտի և թե սերմի համար ցանկած սոյան պետք է անպտեման քաղել կամ քաղող մեքենայով կամ գերանով: Վոչ մի դեպքում չի թույլատրւում փետել (ձեռքով արմատները դուրս քաշել), վորովհետեւ փետելու դեպքում հողը զրկւում է այն պարարտացնող նյութից (ազոտից) և արմատները մնացորդներից, վորոնք պետք է պարարտացնելին հողը:

Մեկ հեկտարից ստացւում է միջին հաշւով 70-100 փութ հաւիկ:

Կալսելը — Սոյան կալսում են (ձեռում են) այն սովորական ձեղեքով, ինչ վոր լրբին: Խոշոր սոյային

անտեսութիւններում կալուած են հատուկ սոյալի կալ-
մէջ մեքենաներով:

Սերմերի պահպանումը և խնամքը.— Սերմերը
պէտք է կալսել առանձին և յերբեք չխառնել ուրիշ
սերմերի հետ: Սերմերը կալելուց հետո պէտք է
չորացնել և պահել չոր տեղում: Սոնայ տեղ պահե-
լիս սերմերը կորցնում են իրենց ծրունակութիւնը և
հետագա դործածութեան համար ղառնում են համարյա
անօգտէ:

ԱՄՓՈՓՈՒՄ

Սոյան մեղ համար նոր կուլտուրա չէ. շնորհիվ
իբր բազմաթիվ հատկութիւնների և դործածութեան
ձեւերի, ունի և սենեկալու յե գորդացման լայն հե-
ռանկարներ:

Սոյայի հատիկներից պատրաստում են կաթ,
պանիր, ալյուր, ձափար, կոնսերվաներ և բազմաթիվ
կերակուրներ—սոււզ, սոուս, քաշովի, դանազան տա-
պակածներ և ստանում են յուղ—ձեթ:

Սոյայից ստացվող և պատրաստվող հիշված ար-
տադրանքները հնարավոր է թոյն չափով կաղմակե-
րել և մեքենայացնել միմիայն խոշոր կոլեկտիվ և
խորհրդային անտեսութիւններում:

Սոյան ստեղծում է գյուղատնտեսական արտա-
դրութեան մի շարք ճյուղեր:

Սոյան պատկանում է այն բույսերի շարքին, վո-
րոնք պահանջում են միջնաշրջանի վերոջ աշխատանք-
ներ: Սոյայի արտադրանքի և ժանապարհի համար
այդ աշխատանքները պէտք է մեքենայացնել, իսկ մե-
քենայացումը ըսյն չափերով կարելի չէ կիրառել մի-

միայն խոշոր կոլեկտիվ և խորհրդային անտեսու-
թիւններում:

Սոյան իր հիշված արտադրանքներով խոշոր չա-
փով նպաստում է աղքատակութեան շնորհի կանոնա-
վորմանը: Մեղմացնում է անտեսապահութիւնից
ստացվող արտադրանքների (յուղի, կաթի, պանրի և
ձախ) հսկա պահանջը:

Սոյան պատկանում է այն բույսերի շարքին, վո-
րոնք շնորհիվ իրենց արմատների մնացորդների և ա-
զոտ հալածելու ընդունակութեանը հողը պարարտաց-
նում են, վորի հետեւանքով հաջորդ տարին այդ հո-
ղում ցանված բույսի բերքը 20-25 տոկոսով ավելա-
նում է:

Սոյան չոր կլիմայական պայմանների բույս է:
Գիշ ջուր և պահանջում: Վատ հողերում կարողանում
է նորմալ կերպով աճել: Յրտեքից քիչ է վնասվում:

Սոյան անտեսապահութեան կերի ներկա հսկա
պակասի շրջանում, հատկապէս լեռնային պայմաննե-
րում, տալիս է լավ վերակի և մեծ քանակութեամբ
խոտ:

62-

ԳԻՆԸ 4 ԿՈՊ.

ՊԵՏՏՐԱՏԻ ՏՊԱՐԱՆ
ՀԲԱՏ. 1521
ԳՐԱՌԵՊ. 6175 (Բ.)
ՊԱՏ. 843
ՏԻՐԱԺ 6000

БАРУК
СОЯ

<< Ազգային գրադարան

NL0287945

20978